

INGEZONDEN

MOORD DOOR HET OOR

Het is, naar aanleiding van het boeiende artikel van Prof. EELCO HUIZINGA, (1967), misschien wel aardig erop te wijzen, dat JACOBUS VAN LOOY in zijn wel wat barokke, maar vaak toch indrukwekkende en poëtische vertaling (1907) van *Hamlet* het bewuste deel aldus weergaf:

„Dus, veilig in mijn gaarde

Als naar gewoonte in den nanoen slapend,
Kwam steelsgewijs uw oom mijn rust besluipen,
't Verdoemde sap van bilzen in een fleschje,
En goot 't melaatsche brouwsel toen de gangen
Van mijn ooren in.”

Het is mij niet bekend welke Engelse editie VAN LOOY gebruikte voor zijn vertaling.

Literatuur: HUIZINGA, EELCO (1967) *Ned. T. Geneesk.* **III**, 1218.

Wolfheze, 9 juli 1967

E. G. VAN HEUSDEN

Na gewezen te hebben op publikaties van MACHT in 1918 en later, acht Prof. EELCO HUIZINGA het zeer waarschijnlijk, dat SHAKESPEARE doelde op bilzenkruid, bij de openbaring door de geest van Hamlets vader over de moord door het gieten van „juice of cursed hebenon” „in the porches of mine ears”, in tegenstelling met BURGERSDIJK, die daarvoor „ebbensap” noemt. Uit zijn vertaling van *Hamlet* is duidelijk, dat ook JAC. VAN LOOY reeds van dezelfde mening was, zoals blijkt uit de volgende aanhaling uit toneel V van het eerste bedrijf (zie boven).

Literatuur: HUIZINGA, EELCO (1967) *Ned. T. Geneesk.* **III**, 1218. — LOOY, J. VAN (1907) *Hamlet treurspel*. S. L. van Looy, Amsterdam.

Utrecht, 18 juli 1967

G. D. HEMMES

In *Love's Labour Lost* (4e acte, 3e scène) spreekt BEROWNE van „the noble spirit in the arteries”. In *King Henry the Fourth*, tweede deel (4e acte, 4e scène) prijst Falstaff de drank door: „The warming of the blood; which before cold and settled, left the liver white and pale”. Hieruit blijkt, dat SHAKESPEARE overtuigd was van de eeuwenoude opvatting, dat de arteries gevuld waren met spiritus vitalis (en lucht) en dat het bloed uit de lever kwam, van waaruit het door de venae werd verspreid. *Coriolanus* werd 10 jaar later geschreven. Dat SHAKESPEARE inmiddels kennis zou hebben genomen van de ontdekking van HARVEY, blijkt niet uit de beroemde apoloog van Menenius. Er staat alleen dat het bloed stroomt naar verschillende organen, „even to the court, the heart”, dit werd ook vroeger aangenomen. De bijzondere vermelding van de „small inferior veines”, zo belangrijk voor de verspreiding volgende de oude theorie, wijst er juist op dat in de opvatting van SHAKESPEARE niets was veranderd.

Groningen, september 1967

EELCO HUIZINGA

OPVATTINGEN OVER ZIEKTE IN HET OUDE BABYLON EN EGYPTE

Graag zou ik bij de boeiende beschouwing van BARUCH (1967) een tweetal kanttekeningen plaatsen.

De eerste betreft de oudegyptische geneeskunde. Inderdaad, deze bevat vele, voor ons „magische” elementen. Maar

„zonde” of „moreel wangedrag” als ziekteoorzaak vond ik nergens in de medische teksten genoemd. Daarentegen trof ik wel pogingen aan, bepaalde ziektebeelden „biologisch causaal” te verklaren. Zoals in deze uitleg, die de *Papyrus Ebers* geeft van de vakterm „een kluwen van hitte (waarschijnlijk „brandende pijn”) op het hart”, waarin gezegd wordt: „het is een volzijn van het hart met bloed, dat het bewerkt; het ontstaat door het drinken van water; het eten van hete sbj.t-vissen doet het ontstaan” (*Eb* 855v).

De tweede opmerking is meer van algemene aard. Een strenge scheiding van magie en natuurwetenschap is — gemeten naar de ouderdom van de besproken beschavingen — een zeer recent verschijnsel. Is dit dan wel de meest geschikte maatstaf waarnaar een archaische vorm van geneeskunde mag worden beoordeeld? Trouwens SIGERIST wijst erop, dat naast de natuurwetenschappelijk georiënteerde geneeskunde steeds een religieuze en een magische wijze van genezen is blijven bestaan.

Literatuur: BARUCH, J. Z. (1967) *Ned. T. Geneesk.* **III**, 1214. — SIGERIST, H. E. (1955) *A history of medicine* 2e druk, dl. I, bl. 209. Oxford University Press, New York.

Middelburg, augustus 1967

J. G. W. GISPEN

Het eerste gedeelte van mijn artikel hield zich bezig met de opvattingen over ziekte in het oude Babylon. Daarbij heerste de gedachte inzake het verband tussen zonde en ziekte in de zin van een directe of indirecte, maar toch causale relatie. In de citaten in het eerste gedeelte van mijn artikel heb ik getracht dit tot uitdrukking te doen komen.

Het tweede gedeelte ging over de geneeskunde in het oude Egypte. Het door mij vermelde citaat van JUNG beschrijft de mythologische benadering van de ziekte, maar erkent tevens dat hier bepaalde therapeutische mogelijkheden in zaten. Het voorbeeld van collega GISPEN inzake het biologisch-causaal verklaren van ziekten is hiermede m.i. niet in tegenspraak. De gedachte van een metafysische oorzaak van ziekte naast een wat GISPEN noemt „biologisch-causale” vindt men vaker in de oudheid terug. Inzonderheid in het Oude Testament treft men beide groepen van ziekte-oorzaken naast elkaar aan.

Met de tweede opmerking kan ik het wel eens zijn. Het is inderdaad voor geen enkele wetenschap juist, moderne maatstaven aan te leggen bij de beoordeling van een theorie of praktijk uit het verleden. Aan de andere kant is voor ons medici de vraag van belang: wanneer ontstond een wetenschappelijke geneeskunde in de zin van een objectieve beoordeling van feiten en verschijnselen, wanneer maakte de geneeskunde zich los van voornamelijk religieus denken en handelen, wanneer nam de natuurwetenschap de plaats in van magie en gebed?

Dit is op zichzelf natuurlijk toch van belang, al ben ik het met GISPEN en met SIGERIST wel eens, dat ook nu nog de geneeskunde een religieuze en magische kant heeft behouden. Anders gezegd, de oude priester-medicijnman leeft in gemaskeerde vorm nog voort in optreden en gedrag van velen van ons. Wij benaderen onze patiënten vaak nog steeds op deze wijze, maar dat is zeker niet ten detrimente van onze therapeutische mogelijkheden.

Amsterdam, 31 oktober 1967

J. Z. BARUCH